

Natuurgrenzen en Gebruiksgrenzen van de Waddenzee

Een grenzenverleggend vertoog
over natuur en medegebruik

door

Wouter van Dieren

Augustus 2007

Sinds in 1966 de Waddenvereniging werd opgericht is het gebied het decor, het onderwerp en het podium zelf geweest van een onophoudelijk strijdtoneel. Onenigheid was – en is – er over ongeveer alles wat zich daar afspeelt. Wel of geen havenuitbreidingen. De vestiging van een chemie-complex in Delfzijl. De Eemshaven. Visserij, en dan met name die op mosselen, kokkels en garnalen. Zeehonden. De komst van de windmolenparken. Gasboringen en gaswinning. Nieuwbouw op de eilanden.

Deze controverses worden omringd door een groot aantal betrokkenen of belanghebbenden, zoals de bewoners van het gebied zelf en de natuurorganisaties, zowel regionaal als landelijk. De hoeveelheid wetenschappers die zich sindsdien – en lang daarvóór – heeft beziggehouden met het wad moet inmiddels vele duizenden bedragen. Al in het midden van de negentiende eeuw publiceert Holkema over de duinvegetatie (1) van de waddeneilanden. Op de eilanden wemelt het van de lokale amateurbiologen, wier waarnemingen evenzeer meetellen in het enorme databestand van de wadden als die van de professionele ecologen. Op Terschelling bevond zich ooit het Biologisch Station, gehuisvest in een vm. gebouw van de Wehrmacht, de z.g. Oostbatterij aan de Badweg van Oosterend, later in de Oude MULO-School te Midsland, een dependance van het RIN (Rijksinstituut voor Natuurbeheer), dat later in het IBN opging, waaruit tenslotte Alterra/IMARES is voortgekomen. Op het station stonden de stapelbedden voor studenten van de biologische faculteiten, met grote namen als Westhoff, Brouwer, Mörzer-Bruyns, Verwey en Kuenen als geestdriftige inwijders in de geheimen van de waddennatuur.

Van oudsher zijn natuur en menselijk medegebruik hier nauw verweven, maar aard en schaal zijn wel heel drastisch veranderd. Mijn vader en zijn broers en neven schoten in de jaren twintig nog op zeehonden. Voor iedere ingeleverde staart ontvingen zij een rijksdaalder, want zeehonden werden gezien als de concurrenten van de vissers. En zij zeilden met een sloepje door de natte duinvalleien, vóórdát het waterpeil t.b.v. de bosbouw eind jaren twintig enkele meters omlaag ging. Het toerisme kwam pas ná de oorlog op gang, het wadzeilen begon in de jaren zestig. Op de eilanden bevonden zich nog in 1945 vele honderden boerenbedrijven. Aan de melkboekjes van de nu verdwenen lokale zuivelfabriekjes valt af te lezen hoeveel melk per koe de boeren toen leverden. Vandaag zijn het nog maar zo'n negentig bedrijven over alle eilanden tezamen, grootschalig en modern, met opbrengsten die een veelvoud bedragen van destijds.

Er is in feite niets bijzonders gebeurd, de wadden zijn meegegroeid met de welvaart, met als grootste verworvenheid dat veel bittere armoede van destijds is vervangen door bloeiende welvaart. De huizenprijzen, als expressie van de lokale rijkdom, behoren tot de hoogste van Nederland.

Deze rijkdom komt niet zonder dat er een prijs voor werd betaald. Als in de rest van het land is de milieu- en natuuraantasting ook aan de wadden niet voorbij gegaan. De oorspronkelijke landschappen van de eilanden zijn niet meer. Door de stikstofdepositie zijn de duinen vergrast, met als gevolg dat aloude planten- en vogelsoorten werden verdrongen. Bossen en elzenhagen kwamen vroeger niet voor. De polders waren vóór de ruilverkaveling en de eutrofiëring van het oppervlaktewater zeer rijk aan plantensoorten. In het bos vinden we nu uilen, kruisbek en goudhaantjes, in de polder huist 's winters een veelheid aan (rot)ganzen. Lepelaar en kleine en grote zilverreiger zijn nieuwelingen waaraan we ons vergapen. De grauwe klauwier is vrijwel verdwenen, evenals de tapuit. Het wad werd verrijkt met de grijze zeehond, een pseudo-exoot uit het Noorden, en met de invasieve Japanse oester. Vreemd genoeg is de visstand er met zijn rijke micro natuur mager geworden, oorzaken onbekend. Terwijl de oude litorale mosselbanken vrijwel zijn verdwenen, ontstaat binnen de Japanse oesterriffen een nieuwe biodiversiteit. Gaat de Waddenzee nu achteruit of juist niet? Is de natuur op de eilanden nu slechter af, of omgekeerd?

Op deze vragen heeft iedereen een ander antwoord, en het onderlinge gekrakeel over natuur- en grenswaarden, "significante" effecten, natuurherstel, aantasting, conservering en interventies is oorverdovend. Daarbij worden harde confrontaties niet geschuwd, en iedereen heeft een verhaal over het eigen gelijk en het ongelijk van de ander. Het is duidelijk, mijn definitie van aantasting en significantie is waardevoller dan de jouwe. Mooie anekdotes doen de ronde, en de slechte voorbeelden worden ingezet om het ongelijk van de ander te onderbouwen. Zo werd ooit voorgesteld de polders nog maar beperkt te begrazen terwille van de overwinterende ganzen – en dat is onzin, want de gans leeft in symbiose met veebezetting, omdat de vogel alleen zeer kort gras kan eten. Zo verbood SBB het plukken van zeekraal, want dat zou aantasting zijn, terwijl de zeekraal juist een pioniervegetatie bij uitstek is, te vergelijken met gras; wat je maait, groeit weer aan. Zo riep de NAM twintig jaar geleden dat een boortoren per definitie geen schade aan het wad doet, want na vijf maanden is die toren weg en, zo zei de NAM, dan spoelt en sedimenteert de standplaats vanzelf weer weg – maar dat werd betwist, en de boringen werden stopgezet.

Tezelfdertijd werd door Natuurmonumenten een imposante interventie gepleegd om Griend boven water te houden, met zandzuigers en pijpleidingen, vergelijkbaar met het geweld van boorplatforms. Inmiddels denken velen hier juist weer anders over, je moet zo'n technische, kunstmatige ingreep juist niet willen, en de dynamiek z'n eigen natuurlijke gang laten gaan. Reden waarom ecologen nu fantaseren over het weer openbreken van stuifdijken (kunstduinen) om aldus zee en wind de gelegenheid te bieden om de natuur hier weer de oerkracht te laten zijn die ooit de "convexe kustboog" (2) heeft gemaakt, ofwel de organogene Dünenbildung (3) terug te brengen die door J.W. van Dieren in zijn proefschrift van 1934 werd beschreven.

In het aan Van Dieren gewijde Liber Amicorum GRIEND (4) (1948) worden de veranderingen beschreven van de plantensociologische gemeenschappen op dat eiland tussen 1928 en 1934, dus twee jaar ná de Afsluitdijk. Noord-zuidstromingen van eb en vloed veranderen dan in oost-west-oost, en het zal decennia duren tot zich nieuwe stabiele gemeenschappen hebben gevestigd.

Behalve deze transformatie veranderden de aanslibbing langs de kust, de sedimentatie op de wantijen, de fauna (sprot en bruinvis verdwenen) en het geulenpatroon. Oude zeekaarten laten zien dat de morfologische dynamiek zelden leidde tot een stabiele, voorspelbare status quo, met andere woorden of deze verandering nieuw of onderdeel van de bewegelijke oer-waddennatuur is, dat weten we niet. En welke plantensociologie op Griend of op de kwelders is de enige echte natuur? Vooral als we in beschouwing nemen dat vrijwel iedere kenner de pioniervegetatie daar interessanter vindt dan de climaxfase? Moeten we om die reden de kwelders steeds kunstmatig verjongen? En dan kom je al gauw uit op de liefhebber van golf, die de golfbaan als betere natuur ervaart dan de zanderige duinen die daarvoor zouden moeten wijken, of op de wadzeilers die droogvallen het summum van natuurbeleving achten, en onschadelijk, terwijl de Waddenvereniging dit juist als ongewenst want verstorend ziet.

We kunnen dus twee uitersten onderscheiden in de waddenbeleving met betrekking tot de vraag wat nou de echte wereld of de echte waddennatuur is. Aan de ene kant het maximale economische medegebruik door de grote wereld, waarbij de natuur schade lijdt, en aan de andere kant de maximale natuur, waarbij de economie uitdooft. Het is duidelijk dat niemand deze uitersten nastreeft. Dat betekent dat er ergens een optimum moet worden gevonden, maar waar dat ligt weten we niet. Wat we wel weten is dat economische krachten die te weinig rekening houden met de natuur geen lang leven zijn beschoren, maar ook dat natuurbescherming zonder begrip voor economische belangen zijn draagvlak verliest. Zoals de directeur van het NMP, Van Egmond, dat zei: "Als het mosselprobleem

op het wad leidt tot het verdwijnen van de werkgelegenheid in Yerseke, dan verliest de natuurbescherming landelijk zijn legitimatie" (5).

Minstens even moeilijk ligt deze vraag van het optimum bij de ruimtelijke ordening. Misschien komen we ooit uit op een algemeen geaccepteerde Waddenstandaard, maar de praktijk is weerbarstig. Ooit (2000, De Wadden Advies Raad) heb ik de *Verscheveningisering* gekapitteld, en het aanwezige publiek op het congres in de Fryske Akademy begreep het meteen. Verloedering, smakeloosheid door, in de woorden van wat toen Provo heette "de misselijk makende middenstand", ook uitgedrukt door de toenmalige burgemeester van Zaandam, Vreeman (nu van Tilburg): "generaties van bestuurders zonder smaak en gemeenteraden zonder ruggengraat" (6). Op Borkum, Norderney en Sylt, maar ook in De Koog op Texel kun je de gevolgen zien. De McDonaldisering, hoogbouw, foute nieuwbouw, eettenten, plastic terrassen, hotels en bungalowparken op de verkeerde plaats en met de verkeerde architectuur. Op een Waddencongres op Norderney, voorjaar 1997, vertelde ik het gehoor dat ik van vier eilanden verderop kwam, waar het vele malen mooier is dan op Norderney, en de zaal gromde, van boosheid en genoeg. Als Oerol-voorzitter nodigde ik Jan Wolkers uit om af te dalen van zijn Texelse troon en ons festival te openen, wat hij gaarne deed. Na een rondrit riep hij schor: "hier op Terschelling is alles veel mooier dan op Texel, ik moet verhuizen". En hij had gelijk, wij Terschellingers hadden de bulldozer van de vooruitgang beter weerstaan dan de Texelaars die hun De Koog hadden overgeleverd aan de projectontwikkelaars. Op Ameland werd de open polder bedorven door de bouw van een groot hotel, de Amelander Kaap. Op Terschelling ging het mis met het nieuwe Hotel Paal 8, dat sommigen doet denken aan de bunkers van de Atlantikwall die hier ooit stond. Op Schier werd een nieuw politiebureau plompverloren neergepoot in het beschermde dorpsgezicht, en in het duin aldaar verrijst een soort doodskistenakker die projectontwikkelaars voor recreatiebungalows houden. Over smaak valt wél te twisten. Ondertussen kent wereldstad Parijs een standaard die verbiedt dat er binnen de Périphérique wordt afgeweken van wat de Florentijnse Norm heet: zoveel etages, die bouwstijl, dat kleurenpalet. Hetzelfde geldt in Rome, Barcelona, Praag, maar niet in Amsterdam, waar nog altijd een soort opportunistische moderniteit wordt getolereerd, zodat er een bouwkundige asymmetrie ontstaat met de harmonie van de oude stad. De verklaring ligt niet alleen in het onvermogen van bestuurders om zich te wapenen tegen het jargon van de ontwikkelaars, maar ook in het gebrek aan zelfbewustzijn van de Nederlander die zijn verleden niet mag koesteren en zijn historische identiteit aldus prijs geeft. Weinig schijnt ernstiger dan van nostalgie te worden beschuldigd, een emotie waarvan Zweden, met zijn Landerstandaard of Parijs, met zijn Florentijnse norm, geen last hebben.

En dus kon er van alles mis gaan. Op Texel beseft men nu dat het op De Koog uit de hand liep, en ook dat de Markt in Den Burg wel degelijk wordt ontsierd door het grijze raadhuis, pas dertig jaar oud, maar alweer onderwerp van sloopdiscussies.

Op Terschelling bouwt men nu vooral historiserend, in de nu groeiende zekerheid dat het bouwkarakter van het eiland bewaard moeten worden, en daarmee van de identiteit en het toeristische product alsof het om kostbare natuur gaat.

In Noord-Holland (Zeevang, Waterland, de Rijp, Hoorn, Noorderkoggen) werd een inventarisatie gemaakt van de stijlvormen, verhoudingen, kleuren, bouwmaterialen en landelijke inpassing van dorp en boerderij, weiland en sloot, akker en singel, zodat men voortaan een norm en een houvast heeft. Op de eilanden ontbreekt dit. Het is aan aannemer Jaap Bos op Terschelling te danken dat er zoiets is ontstaan als een Renaissance van de Schellinger bouwstijl. De nieuwbouw van de *Noorder Mieden* bij Midsland is een afgeleide vorm daarvan, spoedig geïntegreerd als de bomen uitgroeien en de hagen omhoog schieten. Maar mijn gast, een doorgewinterde waddenbestuurder, rept van historiserende nostalgie en kleinburgerlijkheid. Als het aan hem ligt komt hier hoogbouw.

Wat hij representeert, gaat op voor het hele wad: bij ruimtelijke ordening en volkhuusvesting gaat het om smaak en stijl. Lukt het ons om hier een analogie met de Parijse standaard te definiëren, dan zou dat een grenswaarde betekenen waar we nooit meer overheen mogen. Diezelfde grenswaarde dient dan ook voor de waddennatuur te worden gevonden.

Waar, wanneer en hoe is het wad op z'n best? Kunnen wij een door iedereen geaccepteerde Waddenstandaard definiëren? Het gaat prachtig met het wad, zo zegt de ecooloog die dit succes meet aan de hoeveelheid biomassa, die nooit eerder zo hoog was. Planten, bodem- en schelpdieren, kreeftachtigen, vissen, vogels en zeehonden, allen tezamen bezitten een body-mass-index groter dan ooit eerder in de geschiedenis. En dat ondanks de afname van de fosfaatlast, de grootste bron voor de primaire productie, waarop de bovenliggende voedselketen is gebaseerd.

De recente waddengeschiedenis laat zien dat het soms wel gelukt is om duidelijkheid te verschaffen. Met de gaswinning bleek dat relatief eenvoudig, omdat de relevante variabelen zo gering in aantal zijn en goed te berekenen: zoveel gasproductie over zoveel jaar leidt tot X bodemdaling over Y oppervlak, gecompenseerd door N natuurlijke sedimentatie. De enige relevante vraag gaat daarover: blijven de waddenplaten in gelijke omvang boven water? Zo'n gebruiksgrens is dus duidelijk. Ook voor de kokkelvisserij blijkt het mogelijk

die rekensom te maken, met een andere conclusie: die manier van vissen overschrijdt de grens en moet dus gestopt worden. Bij de mosselvisserij gaat het anders. Nog altijd is hier geen consensus over grenswaarden en verschillen we van mening over al dan niet significante effecten. Hier staan aan de ene kant bezorgde biologen die voedselconcurrentie waarnemen, waardoor eiders en scholeksters tekort komen, aan de andere kant domineert de visie dat de mosselaars juist zorgen voor een verhoogde mosselproductie en dus juist extra voedsel. Het gevolg is een jaarlijks terugkerend ritueel voor de bestuursrechter, en een onafgebroken klaagzang van de mosselman richting de natuurbeschermer. De garnalenvisserij krijgt daarentegen alle ruimte, is niet gebonden aan percelen en mag de bodem overal beroeren, in de overtuiging dat deze zich meteen herstelt – wat door biologen wordt betwist.

Bij havenuitbreidingen, geulen baggeren, aantallen ligplaatsen en zelfs het gewone droogvallen gaat het er precies zo aan toe. Veel strijd om principes (aantasting versus economie), maar geen uitzicht op enige consensus.

Zo sleept het beleid zich voort van dossier naar dossier, waarbij men over en weer heftige vijandbeelden koestert, en iedereen zich gevangene weet van willekeur. Het is duidelijk, de komende decennia zullen zo zijn als de laatste sinds 1966. De vreedzame prachtige wadden als een slagveld. Dat kan toch niet de bedoeling zijn.

In 2003 hebben wij bij IMSA het z.g. Cascademodel (7) ontwikkeld dat later de grondslag vormde voor het rapport van de Commissie-Meijer (8).

Waarom cascade? Omdat de wadden kunnen worden gezien als een systeem van elkaar opvolgende subsystemen. Door deze concentrisch voor te stellen, ontstaat er een overzichtswaaier. Door iedere activiteit op het wad, inclusief exogene niet te besturen invloeden te toetsen op de effecten ervan op de subsystemen kan een eenduidige maat worden gevonden om activiteit en aantasting te berekenen of te schatten. De vraag is welke ringen worden aangetast, in welke mate (eerste dimensie = effect), vertaald naar delen van of naar de totale Waddenzee (tweede dimensie = ruimte) en de tijdsduur (derde dimensie = tijd). Inclusief weegfactoren ontstaat een optelsom, vertaald in grafieken waaruit een rangorde van schadelijkheid kan worden afgeleid.

Voor dit model ontstond veel bijval, maar we ontvingen ook kritiek. Opmerkelijk, maar begrijpelijk was de weerstand van zowel de schelpdiersector als de natuurbescherming.

Objectivering dwingt tot het verlaten van stellingen en vooroordelen, en niet iedereen bleek daar blij mee.

Sindsdien is het Cascademodel weinig toegepast. Nog altijd concentreren partijen zich op de ongrijpbare Natura 2000 ofwel de Natuurbeschermingswet, die gaat over de vraag of er al dan niet significante schade aan wezenlijke kenmerken van natuurwaarden optreedt ten gevolge van een economische activiteit. Wat die significante schade dan wel zou zijn is per definitie onderwerp van de principiële richtingenstrijd, en dus zijn we weer terug bij af. Het Cascademodel zou kunnen helpen : als het effect boven x% van de totale box van effect - ruimte - tijd komt noemen we het significant. Dan zou men wel een bepaalde graad van schade moeten aanvaarden, terwijl de economische activiteit zich een bepaalde zelfbeperking moet opleggen. Aldus ontstaat een zeker optimum, waarin natuur en economie met elkaar moeten leven. Voor alle betrokkenen is dit wel even slikken. Bezwaar tegen te ruime toepassing van Cascade-berekeningen is het tekort aan data, waardoor het model voor sommige dossiers en subsystemen ofwel niet toepasbaar is of te veel onzekerheden zou moeten meenemen. Maar het is beter dan de richtingenstrijd.

Ook is gebleken dat velen moeite hebben met het begrip compensatie in de natuur, ofwel het gegeven dat de natuur zich kan en zal herstellen. Hou de natuur waar hij is, verander niets, dan weet je wat je hebt. Zodra veranderingen optreden, ofwel autonoom ofwel ten gevolge van menselijke ingrepen, zet je een domino in werking van beschadiging en achteruitgang, zo luidt de redenering dan. Compensatie als optie en oplossing past niet in dit doemscenario. Dit heeft ook te maken met onduidelijkheid over de staat van het wad: is wat wij waarnemen de oersituatie? Of een betere versie daarvan? Of een aangeharkte versie, door vooral bodemberoerende activiteiten van mosselaars, kokkelaars en garnalenvissers? Er bestaat, met andere woorden, een serie elastische visies op de gewenste toestand, de reële toestand en de gedroomde toestand, en dus zal iedereen de significantie meten aan de eigen subjectiviteit.

Het recente rapport van de Raad voor de Wadden (9) over natuur- en gebruiksgrenzen komt er zo op het oog ook niet uit.

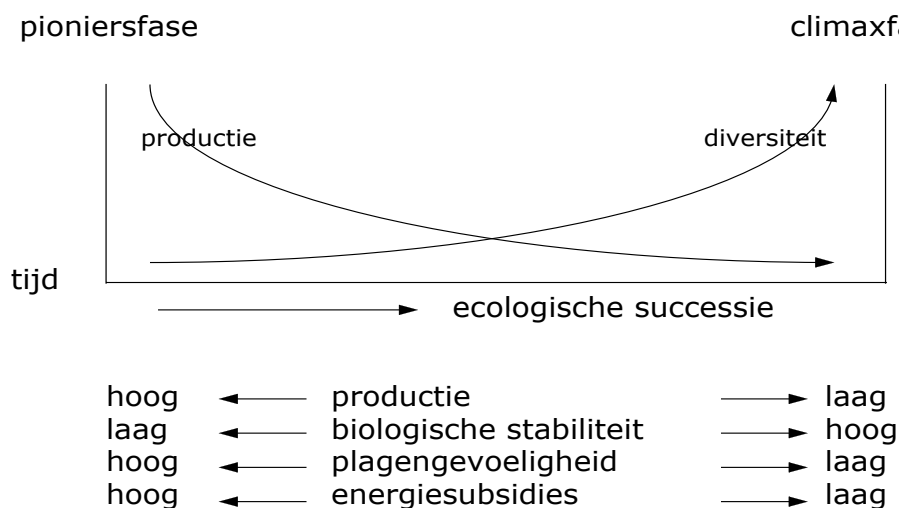
Inmiddels weten alle strijdende partijen dat de maat voor de optimale waddennatuur gemeten moet worden aan de bodem. Hierbij staan twee opvattingen centraal: ten eerste dat visserij, baggeren, havenwerken en zelfs wadlopen de wadbodem beroeren. En dus verstoren, is de prompte conclusie. En dus bestaat de waddenbodem per definitie uit zoveel verstoring dat de rest van de waddennatuur daaronder moet lijden. De tweede opvatting zegt dat eb en vloed, wind en sedimentatie voor een dermate grote dynamiek zorgen dat je moet concluderen dat de wadbodem per definitie altijd wordt omgewoeld, en

dus ook niet verstoord wordt door toegevoegd extra economisch gewoel. Ofwel, er is altijd en overal sprake van beweging, dynamiek, maar ook van een tabula rasa, het systeem kent een autonome erase.

Of dit alles juist is, we weten het niet.

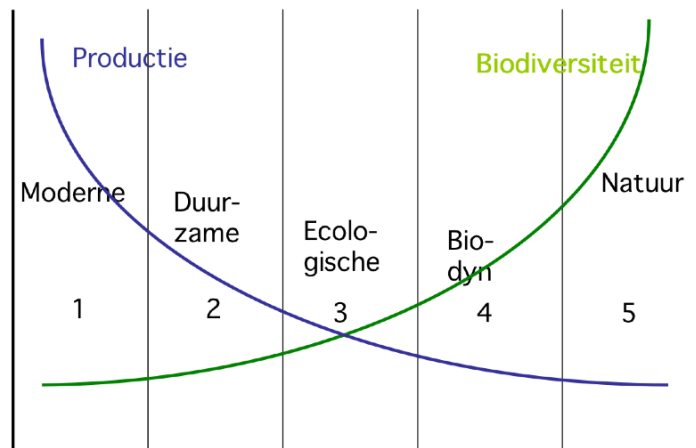
De begrippen natuurgrenzen en significante schade zijn derhalve nauwelijks te hanteren. Iedereen hanteert zijn eigen grenswaarde en de veronderstelde overschrijding ervan. En iedereen is in eigen ogen de beschermer van het eigen grensbegrip of de ultieme criticus van dat van de ander. En daarom horen we alom de roep om meer kennis. Pogingen om een grote stap te zetten met een programma van een nooit eerder vertoonde kenniscoalitie (10) zijn gestrand. De beoogde Waddenacademie zou dit vraagstuk boven aan de lijst moeten zetten; komen we niet tot algemeen aanvaarde definitie van grenswaarden en significantie, dan blijft ook de overheid al schipperend met lege handen zitten. Arbitrage, zoals die van de Commissie-Meijer, is een oplossing. Voor de tientallen hangende waddendossiers zou die arbitrage in feite permanent moeten zijn.

In het verschiep zien we een mogelijk model dat zich spiegelt aan de theorieën van Odum.

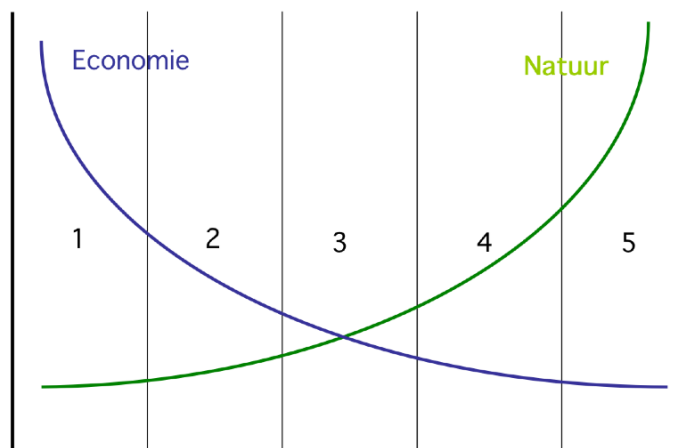
Figuur 1 Productie en biodiversiteit in verschillende toestanden van de natuur, naar ODUM, bewerking IMSA

Odum (11) beschrijft een ecologische schaal van pionier naar climax, afgezet tegen productieniveaus (figuur 1). Met die benadering zou je bijvoorbeeld de plaats kunnen bepalen van verschillende landbouwmethoden (figuur 2).

Figuur 2 Rangschikking van landbouwsystemen naar Odum, bewerking IMSA

In vak 1 is de productie maximaal, het gaat hier om grote monocultures zoals graslanden, suiker, tarwe, rijst, soja. Er bestaat geen ecologische buffer, en de kwetsbaarheid van de monocultuur moet dus worden beschermd met chemie en “energie-subsidies”, zoals dat heet. In vak 5 is dit omgekeerd: daar is de biodiversiteit groot, de productie echter vrijwel nihil, en door ecologische buffers zijn verstoringen door ziekten en plagen gering. BD-landbouw zou je in vak 4 moeten situeren, bio/ecologische landbouw in vak 3 en duurzame landbouw in vak 2. Over deze landbouwvarianten en hun plaats op de schaal bestaat geen consensus, maar er zijn data, en de richtingenstrijd over de enige juiste weg lijkt wat gedempt.

Figuur 3 Odumschaalmodel voor de Waddenzee

In analogie hiermee zou je een waddenschaal kunnen maken, waarbij vak 1 een even radicale eindtoestand bevat als vak 5.

In de praktijk zal deze schaal niet absoluut kunnen zijn, maar relatief, per dossier en per tijd, zoals in het Cascademodel. Zo kunnen we ons een *aantal* afgesloten gebieden

voorstellen waar niets mag gebeuren = vak 5. Dáár kunnen we derhalve meten wat het betekent als het wad inderdaad wordt afgesneden van de economische wereld, om zodoende onze referentie over ware oernatuur op orde te brengen. Havens en industriegebieden zijn evenzogoed extremen, dus vak 1, waar we data kunnen verzamelen over deze maximale interventievormen. Kokkelvisserij bleek in vak 2 te opereren, met uitschieters naar vak 1, en de mosselvisserij zit in vak 2, met hypothesen over hun toegevoegde natuurwaarde, waarmee men naar vak 3 zou opschuiven. Het zou dan mogelijk moeten worden om de mosselvangst permanent in vak 3 te positioneren hetgeen een consensus veronderstelt over de draagkracht en de veerkracht (ofwel de compensatie), over tonnages en vogelaantallen, over stiltegebieden en toegewezen percelen. Die overeenstemming is nu nog een fata morgana, maar op een dag zullen alle partijen toch wel inzien hoe vruchteloos de huidige loopgraafgevechten zijn. En blijven. En de mosselaars lopen dan het risico in vak 2 terecht te komen en zelfs vak 1. Hetgeen het einde van hun bedrijfstak zou kunnen inluiden.

Om te komen tot objectivering van een Odumschaalmodel voor het wad zou dit ons aller verlanglijst moeten zijn.

- We zouden een groot stuk van het wad moeten sluiten voor alle menselijke activiteiten, en gedurende vele jaren moeten monitoren wat daar dan gebeurt (= kennis over vak 5).
- Dataverzameling en monitoring, inclusief modelbouw, zou daarnaast ook voor het hele wad moeten worden gestroomlijnd, inclusief het Duitse deel (vak 1-5).
- Alle menselijke activiteiten begeleiden met meten en monitoren (vak 1 en 2).
- Flexibeler zijn in het toelaten van (nieuwe) economische activiteiten en dan alweer meten welke invloed daarvan uitgaat – anders kom je er nooit achter. De zo vaak herhaalde stelling dat er niets mag, omdat in principe alles verstoring betekent, leidt niet alleen tot economische verlamming maar ook tot groeiende onwetendheid over de natuur zelf. Het voorzorgprincipe is geen altaar. Bij twijfel soms wél inhalen (vak 3, 2, 1).

Dat impliceert dat er een experimenteerruimte moet worden gevonden en gecreëerd binnen de toepassing van de NB-wet. *

En tenslotte moeten we streefbeelden ontwerpen. Want “wie niet droomt is geen realist” (Waterman).

* *Adaptief management* wordt op Europees niveau (VHR) al besproken. Wellicht kan een en ander worden vastgelegd in een nieuwe variant van de PKB-Waddenzee, zoals eerder door de Raad voor de Wadden voorgesteld, of vormgegeven worden in het B&O plan.

Daar zijn zij die dromen van een vogelparadijs waarin niets meer de totale vogelidylle verstoort. En zij die dromen van een eeuwige rijkdom door een mosselhoorn des overvloeds, onbelemmerd opgevist zonder dat er een ecooloog in de buurt komt.

Ik ken mensen die het wad zien als een enorme speeltuin, waar kitesurfers overheen springen, speedboten door de vaargeulen scheuren en aan de kusten een nieuw Scheveningen verrijst. En anderen willen windmolenparken en industriehavens.

Dromen zijn altijd bedrog, en iedereen weet dat dromen als deze ver van de werkelijkheid staan. Als we het wad in het midden zetten, en er liefdevol mee omgaan, dan zullen we als vanzelf een door allen gewenste natuur zien ontstaan, aan de periferie geschraagd door de waddenmensen van zoveel goede wil.

Fietsend langs de waddendijk van ons eiland zie ik een tapuit, die eigenlijk hier niet meer hoort te zijn, want officieel is zijn biotoop verdwenen. In de ijle verte dobberen grote zeilen over het wantij. In de polder mengt het lawaai van een hooiende boer zich met de roep van tureluur, grutto, scholekster en kievit. Hoe bijzonder dat Plinius de Oude hier AD 50 rondreisde en optekende:

“Tweemaal in een etmaal stuwt in geweldige aandrang over onafzienbare afstanden de oceaan naar binnen zodat men niet meer weet of men dit gebied tot de zee moet rekenen of dat men land voor zich heeft”.

En daar woonde volgens Plinius een morsig en onbeschaafd volk, dat leefde van rauwe vis en zich in hutten tussen de modder verschanste. Tweeduizend jaar later moet dat volk eindelijk eens echt beschaafd worden, zou je mogen verwachten.

Wouter van Dieren

Literatuurlijst

1. De plantengroei der Nederlandsche Noordzee-eilanden, Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog en Rottum. Eene bijdrage tot de Flora van Nederland. Dissertatie Univ.Groningen - Franciscus Holkema (1870)
2. De convexe kustboog- H. Schoorl (1999, 4 delen)
3. Organogene Dünenbildung - J.W. van Dieren (1934)
4. GRIEND, Liber Amicorum voor J.W. van Dieren - G.A. Brouwer, A. Scheygrond enz. (1948)
5. K. van Egmond, pers. communicatie
6. R. Vreeman, pers. communicatie
7. Cascademodel - IMSA (2007)
8. Ruimte voor de Wadden - Adviesgroep Waddenzeebeleid (2004)
9. Natuurgrenzen voor dagelijks gebruik - Raad voor de Wadden (2007)
10. Het is tijd voor een Waddenacademie - F. de Boer, R. de Leeuw, H. Lindeboom, M. Stive en W. Wolff (2004)
11. Principles of Ecology - E. Odum (1969)